

IOŚ-PIB
Instytut Ochrony Środowiska
Państwowy Instytut Badawczy

**Warsztaty dla interesariuszy:
Bariery i problemy w zarządzaniu
dobrem światowego dziedzictwa**

Hajnówka, 21-22 czerwca 2022 r.

Sfinansowano ze środków
Narodowego Funduszu
Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej

Plan spotkania

- ☐ **Część I. Wprowadzenie (75 minut)**
 - Przywitanie
 - Krótka informacja o celu i przebiegu warsztatu
 - Wprowadzenie teoretyczne do tematyki warsztatu
 - bariery zarządzania dobrami Światowego Dziedzictwa

- ☐ **Przerwa (15 minut)**

- ☐ **Część II. Praca warsztatowa w podgrupach (70 minut)**
 - Metody budowania drzew problemów
 - Praca w podgrupach nad drzewami problemów

- ☐ **Podsumowanie warsztatów (20 minut)**

IOŚ-PIB
Instytut Ochrony Środowiska
Państwowy Instytut Badawczy

Część I. Wprowadzenie

Wprowadzenie

Brainstorm by Jessica Lock from NounProject.com

- ☐ Przywitanie uczestników
- ☐ Krótka informacja nt. przebiegu spotkania
- ☐ *Poznajmy się...* Prosimy każdego z Państwa o krótkie przedstawienie się oraz o informację, czy do tej pory mieli Państwo możliwość pracy z wykorzystaniem drzewa problemów. Jeśli tak, to w ramach jakiego procesu?

Cele warsztatu

☐ Cele:

- ✓ przedstawienie problematyki identyfikowania barier w zarządzaniu obiektami Światowego Dziedzictwa,
- ✓ przedstawienie dotychczas zidentyfikowanych barier zarządzania Dobrem Światowego Dziedzictwa (z perspektywy różnych interesariuszy),
- ✓ zbudowanie drzew problemów związanych z zarządzaniem Dobrem Światowego Dziedzictwa przez każdą podgrupę warsztatową.

IOŚ-PIB
Instytut Ochrony Środowiska
Państwowy Instytut Badawczy

Problemy w zarządzaniu Dobrem Światowego Dziedzictwa - prezentacja wprowadzająca

Problematyka identyfikowania barier w zarządzaniu obiektami Światowego Dziedzictwa

- ❑ Wpisanie obiektu na Listę Światowego Dziedzictwa nie jest końcem, a początkiem procesu zmierzającego do jego właściwej ochrony. Zarządzający obiektami i właściwe władze muszą stale podejmować działania **na rzecz zarządzania**, monitorowania i ochrony obiektów Światowego Dziedzictwa.
- ❑ Identyfikacja problemów i barier związanych z zarządzaniem obiektem światowego dziedzictwa może mieć miejsce zarówno w raportowaniu okresowym, jak i w ramach monitoringu (reaktywnym).

Problematyka identyfikowania barier w zarządzaniu obiektami Światowego Dziedzictwa cd.

- ❑ Plan zarządzania obiektem Światowego Dziedzictwa musi być zbudowany w zakresie jego przedmiotu i celu, z uwzględnieniem (spełnieniem) wymogów przewidzianych w Wytycznych Operacyjnych.
- ❑ Bariery w zarządzaniu obiektami Światowego Dziedzictwa mogą wynikać z samej konstrukcji Planu zarządzania i/lub systemu zarządzania dobrem.
- ❑ Plan zarządzania Dobrem (lub inny udokumentowany system zarządzania), musi określać, w jaki sposób należy chronić Wyjątkową Uniwersalną Wartość, zaleca się, żeby odbywało się to z wykorzystaniem narzędzi i metod partycypacji. Celem wdrożenia zarządzania obiektem Światowego Dziedzictwa jest zapewnienie skutecznej ochrony dla obecnych i przyszłych pokoleń (pkt. 108 i 109 Wytycznych Operacyjnych).

Skuteczność systemu zarządzania obiektami Światowego Dziedzictwa

- ❑ Skuteczny system zarządzania zależy od: rodzaju, cech i potrzeb oraz jej kontekstu kulturowego i przyrodniczego.
- ❑ Systemy zarządzania mogą się różnić w zależności od różnych perspektyw kulturowych, dostępnych zasobów i innych czynników. Mogą one obejmować tradycyjne praktyki, istniejące instrumenty planowania miejscowego lub regionalnego oraz inne mechanizmy kontroli planowania, zarówno formalne, jak i nieformalne. (pkt. 110 Wytycznych Operacyjnych).

Problematyka identyfikowania barier w zarządzaniu obiektami Światowego Dziedzictwa cd.

- ❑ Problematyka identyfikowania barier w zarządzaniu obiektami Światowego Dziedzictwa obejmuje zatem:
 - ✓ zagrożenia mogące wpłynąć na stan danego dobra uwidocznione w sprawozdaniach/raportach,
 - ✓ uwarunkowania systemowe związane ze skuteczną ochroną prawną oraz przejrzystym, spójnym i kompleksowym zarządzaniem takimi obiektami.

Biorąc to pod uwagę, warto wskazać przykłady dotychczasowych barier w zarządzaniu obiektami Światowego Dziedzictwa, w tym Puszczy Białowieskiej.

Rozpoznanie dotychczasowych barier zarządzania dobrem Światowego Dziedzictwa

- W związku ze sprawozdaniami składanymi przez Polskę i Białoruś do UNESCO jako zagrożenia dla Puszczy Białowieskiej na przestrzeni lat najczęściej wymieniano*:
- ✓ leśnictwo / produkcja drewna - 16 razy
 - ✓ systemy zarządzania / plan zarządzania - 16 razy
 - ✓ działania nielegalne - 9 razy
 - ✓ gatunki inwazyjne / obce lądowe - 9 razy
 - ✓ zasoby finansowe - 4 razy
 - ✓ zasoby ludzkie - 4 razy
 - ✓ zanieczyszczenie powietrza; woda (deszcz/lustro wody); wpływ turystyki/ odwiedzających/rekreacji; zmiana temperatury – każdy 1 raz

Rozpoznanie dotychczasowych barier zarządzania dobrem Światowego Dziedzictwa

(zgodnie z Wytycznymi Operacyjnymi – pkt. 180)

Zagrożenia niebezpieczne	Zagrożenia potencjalne
Obiekt stoi w obliczu konkretnego i udowodnionego bezpośredniego zagrożenia, m.in. takiego jak: ✓ Poważny spadek populacji zagrożonych gatunków lub innych gatunków o wyjątkowej uniwersalnej wartości (spowodowany czynnikami naturalnymi, takimi jak choroby lub antropogenicznymi, takimi jak kłusownictwo), ✓ Poważne pogorszenie naturalnego piękna lub wartości naukowej dobra, spowodowane osiedlaniem się ludzi, budową zbiorników wodnych, rozwojem przemysłowym i rolniczym, w tym stosowaniem pestycydów i nawozów, zanieczyszczeniem, wyrębem lasów, pozyskiwaniem drewna na opał itp.	Obiekt jest narażony na poważne zagrożenia, które mogą mieć szkodliwy wpływ na jej nieodłączne cechy. Zagrożenia takie to na przykład: ✓ zmiana prawnego statusu ochronnego obszaru, ✓ wybuch lub zagrożenie konfliktem zbrojnym, ✓ brak planu zarządzania lub systemu zarządzania, lub jest on nieodpowiedni, lub nie w pełni wdrożony, ✓ zagrażające oddziaływanie czynników klimatycznych, geologicznych lub innych czynników środowiskowych.

Rozpoznanie dotychczasowych barier zarządzania dobrem Światowego Dziedzictwa (zgodnie z Conservation Outlook 2020)

Ocena ogólna Białowieża Forest*

rok 2014 – stan dobry, pewne obawy

rok 2017 i 2020 – poważne obawy

*Źródło

Jak dokonywana jest identyfikacja i ocena barier w Conservation Outlook

- ❑ Oceniane jest zagrożenie jako: **niskie lub wysokie** – jest to ocena szczegółowa
- ❑ Przykłady:
 - ✓ **niskie zagrożenie:** obszary turystyczne/rekreacyjne (hotele oraz inna infrastruktura i obiekty turystyczne); Inwazyjne gatunki nierodzone/obce; Pożar/tłumienie pożarów (pożary lasów),
 - ✓ **wysokie zagrożenie:** wycinka drzew/ Pozyskiwanie drewna (legalne i nielegalne pozyskiwanie drewna, w tym wycinka drzew i cięcie sanitarne); susze, ekstrema temperaturowe (zmiany temperatury i opadów).
- ❑ **Uwaga:** Inne zmiany w ekosystemie (ogrodzenie granicy prowadzi do fragmentacji siedlisk i utrudnia przepływ genów między populacjami ssaków) - **niskie zagrożenie (ale ocenione przed 2021 r.)**

Jak dokonywana jest identyfikacja i ocena barier w Conservation Outlook cd.

Ochrona i zarządzanie oceniane jest jako:

- ✓ **wysoce efektywne** (np. powiększenie granic obszaru),
- ✓ **przeważnie skuteczne** (np. ramy prawne dla ochrony, programy edukacyjne),
- ✓ **pewne obawy** (np. zrównoważone użytkowanie, zrównoważone finansowanie, monitoring),
- ✓ **poważne obawy** (np. wdrażanie decyzji i zaleceń Komitetu).

Ocena obecnego stanu i tendencji w zakresie wartości oceniane jest jako: **poważne obawy** (np. niezwykła różnorodność flory i grzybów leśnych; zróżnicowany kompleks ekosystemów leśnych z rozległymi starodrzewami; wyjątkowa różnorodność fauny leśnej – trend pogarszanie się stanu)

Identyfikacja i ocena barier z wykorzystaniem Conservation Outlook - materiał do pracy warsztatowej

- ❑ **Zagrożenia** to czynniki mogące wywołać niekorzystne zmiany cech fizycznych, chemicznych lub biologicznych zasobów, tworów i składników chronionej przyrody, walorów krajobrazowych oraz przebiegu procesów przyrodniczych, wynikające z przyczyn naturalnych lub z działalności człowieka. Są to zarówno czynniki, których źródło jest na obszarze Dobra (zagrożenia wewnętrzne), jak i w jego otoczeniu (zagrożenia zewnętrzne), a także zagrożenia istniejące i potencjalne.

Definicja na podstawie Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jedn. 2022 poz. 916) i uwzględniająca podejście wyrażone w Wytycznych – Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention (WHC.21/01 31 July 2021)

- ❑ **Bariery zarządzania** to elementy systemu zarządzania utrudniające lub uniemożliwiające osiągnięcie celu, jakim jest zachowanie Dobra, odnoszą się do ram organizacyjnych, instrumentów wdrażania (legislacyjnych i finansowych), współpracy z interesariuszami oraz otoczenia prawno-politycznego.

*Definicja przyjęta na potrzeby opracowania Planu Zarządzania i uwzględniająca podejścia IUCN – kryteria oceny Obiektów Światowego Dziedzictwa.**

Identyfikacja i ocena barier z wykorzystaniem Conservation Outlook - materiał do pracy warsztatowej

Zagrożenia:

- ✓ zmiany klimatu;
- ✓ zmiany stosunków wodnych;
- ✓ pożary;
- ✓ pozyskiwanie drewna;
- ✓ gradacja szkodliwych owadów;
- ✓ zanikanie siedlisk nieleśnych i związanych z nimi gatunków;
- ✓ izolacja siedlisk i gatunków;
- ✓ polowanie i kontrola populacji zwierząt;
- ✓ czynniki negatywnie wpływające na stan populacji zwierząt;
- ✓ eutrofizacja siedlisk;
- ✓ gatunki obce i inwazyjne;
- ✓ szkodnictwo leśne;
- ✓ presja turystyczna.

Identyfikacja i ocena barier z wykorzystaniem Conservation Outlook - materiał do pracy warsztatowej cd.

☐ Bariery zarządzania w zakresie:

- ✓ ram organizacyjnych;
- ✓ ram prawnych;
- ✓ instrumentów finansowych;
- ✓ relacji ze społecznością lokalną;
- ✓ sytuacja geopolityczna.

☐ Opis zawarty w tabeli – materiale dla interesariuszy

Rozpoznanie dotychczasowych barier zarządzania dobrem Światowego Dziedzictwa

(z perspektywy różnych interesariuszy – obecne problemy)

- ❑ 7 sierpnia 2020 r. Centrum Światowego Dziedzictwa wysłało pismo do Państwa -strony Białorusi z prośbą o wyjaśnienie informacji osób trzecich na temat zgłoszonych prac melioracyjnych w obrębie obiektu. Do dziś nie otrzymano odpowiedzi od Państwa - strony.
- ❑ W dniu 13 kwietnia 2021 r. Centrum Światowego Dziedzictwa wystosowało do Państwa-Strony RP pismo przekazujące informacje osób trzecich dotyczące planowanej ścieżki rowerowej wzdłuż drogi Hajnówka - Białowieża, planowanej farmy fotowoltaicznej we wsi Białowieża oraz potencjalnej rozbudowy linii kolejowej Hajnówka - Białowieża. Do czasu przygotowywania prezentacji nie otrzymano odpowiedzi od Państwa Strony.

Rozpoznanie dotychczasowych barier zarządzania dobrem Światowego Dziedzictwa cd.

(z perspektywy różnych interesariuszy – obecne problemy)

- ❑ Puszcza Białowieska jako obiekt spójny w rozumieniu standardów UNESCO wymaga współpracy ze stroną białoruską bezpośrednio lub przynajmniej za pośrednictwem organów organizacji międzynarodowych, by ją skutecznie chronić.
- ❑ Druga połowa 2021 roku i pierwsza 2022 przyniosły też nieoczekiwane problemy w relacjach polsko-białoruskich, jak wymuszone migracje, w tym przez obszar Puszczy Białowieskiej i związana z tym odpowiedź w postaci muru na granicy polsko-białoruskiej oraz wojnę rosyjsko-ukraińską z wykorzystaniem terytorium Białorusi, które doprowadziły do wprowadzenia szeregu sankcji i w konsekwencji, wpływającego negatywnie na wszelkie kontakty na wszystkich szczeblach.

Pamiętajmy!

obszar Światowego Dziedzictwa to także korzyści...

- ❑ Obszar Światowego Dziedzictwa zapewnia liczne korzyści związane z ochroną przyrody, korzyści ekonomiczne i naukowe oraz usługi ekosystemowe lokalnym mieszkańcom, obywatelom Polski i Białorusi, a także odwiedzającym go turystom.
- ❑ Istnieje znaczny potencjał utrzymania i zwiększenia tych korzyści (**świadczeń przyrodniczych**) poprzez bardziej sprawiedliwe i partycypacyjne zarządzanie obiektem, zwłaszcza w takich dziedzinach, jak zrównoważony rozwój turystyki.
- ❑ Analiza korzyści dla dobra Białowieża Forest wskazuje korzyści związane z: bezpośrednim zatrudnieniem; dzięką przyrodą i cechami ikonicznymi (unikatowymi); znaczeniem dla badań, wkładem w edukację, gromadzeniem materiału genetycznego; historią i tradycją; rekreacją i turystyką na świeżym powietrzu; zbiorem dziko rosnących roślin i grzybów.

IOŚ-PIB
Instytut Ochrony Środowiska
Państwowy Instytut Badawczy

Część II. Praca warsztatowa

Wprowadzenie do pracy warsztatowej i praca warsztatowa w podgrupach

- ☐ Jak będziemy pracować? – zasady i kontrakt
- ☐ Podział na podgrupy
- ☐ Omówienie materiałów do pracy warsztatowej i wyjaśnienie zasad pracy oraz oczekiwanego podziału ról w podgrupach

Kluczowe etapy/elementy pracy w podgrupach

- ☐ Proszę indywidualnie przeanalizować tabelę, w której ujęto zagrożenia i bariery zarządzania Dobrem Światowego Dziedzictwa „Białowieża Forest”.
- ☐ Proszę wskazać te zagrożenia i bariery, które Pani/Pana zdaniem (biorąc pod uwagę reprezentowaną grupę interesariuszy) mają niekorzystany wpływ na zarządzanie dobrem - *katalog nie jest zamknięty, możliwe jest formułowanie innych/dodatkowych zagrożeń i barier.*
- ☐ Każde ze zidentyfikowanych zagrożeń i barier proszę zapisać na oddzielnej kartce **(na tym etapie kończy się praca indywidualna).**
- ☐ Kierując się instrukcją przygotowaną jako materiał dodatkowy do pracy w podgrupach, zadaniem każdej grupy warsztatowej będzie zbudowanie drzewa problemów identyfikowanych w zarządzaniu Dobrem Światowego Dziedzictwa „Białowieża Forest”.

IOŚ-PIB
Instytut Ochrony Środowiska
Państwowy Instytut Badawczy

Wyniki pracy warsztatowej

Prezentacja wyników prac poszczególnych podgrup

Każda podgrupa omawia pokrótce wynik swojej wewnętrznej dyskusji
w postaci drzewa problemów.

IOŚ-PIB
Instytut Ochrony Środowiska
Państwowy Instytut Badawczy

Podsumowanie warsztatów

W1: Świadczenia przyrodnicze Puszczy Białowieskiej

Rozmawiamy o znaczeniu i wartości Puszczy Białowieskiej. Wyniki dyskusji przyczynią się do opracowania opisu Dobra i zdefiniowania celów jego ochrony.

W2: Bariery i problemy ochrony Puszczy Białowieskiej
Budujemy drzewo problemów. Wskazywane problemy uwzględnimy w charakterystyce stanu Puszczy. Jest to podstawa definiowania celów ochrony i planowania odpowiednich działań ochronnych.

W3: Rozwiązywanie problemów ochrony Puszczy Białowieskiej
Wspólnie szukamy sposobów rozwiązania problemów ochrony Puszczy i wskazujemy interesariuszy odpowiedzialnych za wdrożenie tych rozwiązań. Wyniki dyskusji będą stanowić podstawę do określenia działań i podmiotów wdrażających.

Puszcza
Białowieska
i jej znaczenie

Zachowanie
wartości
Puszczy
Białowieskiej

W6: Strefy ochronne. Zasady, kryteria.

Zastanawiamy się nad kryteriami dla stref ochronnych wyznaczonych w Puszczy, biorąc pod uwagę potrzeby jej ochrony. Spróbujemy zaakceptować to podejście, tak aby każdy interesariusz mógł się czuć odpowiedzialny za ochronę Dobra.

W7: Strefowanie w Puszczy Białowieskiej.

Weryfikujemy strefy ochronne w Puszczy Białowieskiej i uzgadniamy ich granice. Od stopnia reżimu ochronnego w danej strefie zależy jakie działania będziemy w nich realizować.

Granica Puszczy
Białowieskiej
i strefy
ochronne

W4: Wizja i cele zarządzania Puszcą Białowieską

Wypracowujemy wizję i cele ochrony, które będą odzwierciedleniem naszych ambicji. Wizja będzie sięgać lat 2050. Cele będą nie tylko długo-, średnio-, ale i krótkoterminowe.

Strategia
ochrony Puszczy
Białowieskiej

W5: Turystyka w Puszczy Białowieskiej

Poznajemy dobre praktyki ze świata w zakresie turystyki w obiektach UNESCO. Zastanawiamy się jak te praktyki wykorzystać w Puszczy. Udostępnianie Puszczy dla celów turystycznych jest jednym z elementów zarządzania Puszcą.

W8: Działania ochronne w Puszczy Białowieskiej

Ustalamy, jakimi działaniami, możemy osiągnąć cele Planu. Wypracowujemy wspólną listę działań i wskazujemy interesariuszy odpowiedzialnych za ich wdrażanie.

Zarządzanie
Puszcą
Białowieską

W11: Wypracowanie zasad i narzędzi konsultacji

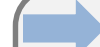
Ustalamy, w jaki sposób interesariusze będą uczestniczyć w konsultowaniu Planu Zarządzania. Ustalenia te nie tylko zastosujemy w procesie konsultacji projektu Planu, ale także będą zawarte w Planie.

W10: Wdrażanie, monitorowanie, ewaluacja

Wypracowujemy i uzgadniamy sposób wdrażania działań (w tym ich finansowania), monitorowania postępów wdrażania Planu, ewaluacji osiągania celów.

W9: Koordynacja polityk w Puszczy Białowieskiej

Wypracowujemy rekomendacje dla strategii i planów, które mogą mieć wpływ na Puszcę Białowieską, tak aby polityki te służyły osiągnięciu celów Planu.

Logika Planu

Relacje pomiędzy
rezultatami warsztatów
i elementami Planu

IOŚ-PIB
Instytut Ochrony Środowiska
Państwowy Instytut Badawczy

Dziękujemy!

ios.edu.pl/bialowieza-forest/

puszcza@ios.edu.pl

Sfinansowano ze środków
Narodowego Funduszu
Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej